

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

STUDIA PHILOLOGICA

ЗБІРНИК
СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 2

РІВНЕ 2018

“правильно”, без допоміжних слів, особливо якщо людина не є достатньо ерудованою, як наприклад підлітки. Але все ж мати якийсь концепт правильного слововживання, бо використання слів, спричинене вербальною агресією, впливає на рівень мовної культури суспільства, що наносить відбиток на стан й статус мови.

Список використаних джерел

1. Бэрн Р. Агрессия / Р. Бэрн, Д. Ричардсон. – СПб. : Питер, 2001. – С. 352.
2. Глебов В.В., Родионова О.М. Особенности речевой агрессии / В.В. Глебов, О.М. Родионова. – М.: КомКнига, 2006. – С. 360.
3. Карасик, В. В. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – М.: ГНОЗИС, 2004. – С. 389.
4. Сербина Л. Ф. Особенности агрессивного поведения подростков / Л. Ф. Сербина // Вестник Ленинградского государственного университета им. А. С. Пушкина. – 2011. – № 4. – С. 98–106.
5. Стилистический энциклопедический словарь русского языка / под ред. М.Н. Кожинной. – М.: 2006. – С. 696.
6. Buss A. The psychology of aggression / A. Buss. – New York : Wiley, 1961. – P.307.
7. Crystal D. Language and the Internet / D. Crystal. – Cambridge : Cambridge University Press, 2006. – P. 304.

Марченко Д.І.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОВЛЕННЄВОГО АКТУ ЗГОДИ / НЕЗГОДИ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

У статті розглянуто погляди сучасних науковців на поняття експліцитності та імпліцитності, здійснено спробу визначити експліцитні лексико-граматичні засоби реалізації мовленнєвого акту згода / незгода на матеріалі лексикографічних джерел, обґрунтовано необхідність комплексного дослідження як експліцитних, та і імпліцитних засобів на матеріалі художнього дискурсу, який певною мірою є відображенням реальності.

Ключові слова: експліцитність, імпліцитність, лексична одиниця, реалізація, художній дискурс.

The article considers the views of modern scientists within identifying the notions of explication and implication, attempts to single out explicit lexical and grammatical means of realization of the declaration of agreement / disagreement

speech act on the material of lexicographical sources, grounds the necessity of complex studying both explicit and implicit lexical means on the material of literary discourse taken as a way of reality reflection.

Key words: explication, implication, lexical unit, realization, literary discourse.

Актуальність дослідження зумовлена антропоцентричною спрямованістю сучасних наукових студій, а також підвищенням інтересом науковців до вивчення комунікативних актів та засобів їх реалізації.

Мета статті – дослідити особливості лексико-граматичних засобів реалізації мовленнєвого акту згоди / незгоди в англійській мові, що передбачає вирішення таких завдань:

- 1) Уточнити поняття експліцитності та імпліцитності.
- 2) Розглянути експліцитні та імпліцитні засоби реалізації мовленнєвих актів згоди / незгоди у сучасній англійській мові;
- 3) Розробити класифікацію лексико-граматичних засобів реалізації комунікативного акту згоди / незгоди.

Матеріалом статті послуговували англомовні словники [16; 17] та фрагменти англомовного художнього дискурсу [15; 18-22].

Питання згоди / незгоди як ключових понять в загальнолюдському мовленнєвому контакті між мовцем і слухачем, проблематика їх вираження та труднощі їх мовної реалізації обговорювались та продовжують обговорюватись не лише в наукових працях лінгвістів, але й філософів таких як Е. Т. Бенвеніст, Н. Д. Арутюнова, Ю. Д. Апресян, В. В. Петров, В. Н. Переверзев, Т. Г. Винокур, Д. Девідсон, Дж. Остін, Т. В. Булигіна, А. Д. Шмельов, В. Г. Гак, І. М. Кобозева, Н. І. Лауфер, Л. А. Азнабаева та ін. [1; 5; 7; 13; 14]. Висловлювання зі значенням згоди / незгоди представлені в різних видах текстів, що обумовлює зацікавлення лінгвістів вивченням властивостей та функцій даних висловлювань. Вони вивчались та вивчаються на матеріалі англійської, французької, німецької, російської та інших мов, а також в порівняльному плані.

Визначенням місця мовленнєвих актів згоди / незгоди в загальній системі мовленнєвих актів займались Г. Р. Восканян при вивченні комісивних висловлювань та С. А. Теріхов при вивченні конфронтаційних аргументативних актів [14, с. 16]. Г. Р. Восканян відносить мовленнєвий акт згоди / незгоди до комісивів. Він ділить згоду на 1) об'єктивовану, що з'являється у відповідь на: а) розпорядження, б) веління, в) офіційне прохання і 2) суб'єктивовану, що йде у відповідь на: а) побутову вимогу/веління, б) прохання, в) благання. С. А. Теріхов при розгляді місця конфронтаційних мовленнєвих актів в класифікації мовленнєвих актів відносить їх до комісивів, які використовуються для не прийняття точки зору партнера з комунікації або

відмови здійснити те, що виражене в пропозиції мовленнєвого акту [14, с. 16]. І. М. Рудик здійснює спробу дослідити висловлювання зі значенням згоди / незгоди як окремих мовленнєвих актів [10, с. 65]. У межах дисертаційного дослідження проаналізовано лише типізовані, рекурентні висловлювання та вільномодельовані структури зі значенням згоди / незгоди. Вивченню функціонально-семантичного поля “згоди” з ономазіологічної позиції в англійській мові присвячена дисертація Л. Л. Нейленко [11]. В ній здійснюється спроба виявити мовні категорії пред ставлення концепту “згода”, основною рисою якого є “позитивна реакція на репліку співрозмовника”.

Усі вчені, що займались вивченням даних мовних явищ, зійшлися на думці, що:

- по-перше, базовою формою конструкції згоди / незгоди є діалогічна єдність;
- по-друге, категорія згоди / незгоди служить для вираження прийняття або неприйняття точки зору свого співрозмовника;
- по-третє, в семантичному плані в даній категорії відображається модальна оцінка висловлювання партнера з комунікації з точки зору відповідності і невідповідності дійсності.

Поняття непрямого мовленнєвого акту (імпліцитного) ввів у дослідницьке поле прагмалінгвістики Дж. Серль, який трактував його як мовленнєву дію, у якій один іллокутивний (мовленнєвий) акт здійснюється опосередковано, через здійснення іншого [5, с. 354]. Тобто заздалегідь задуманий комунікативний задум мовця реалізується непрямо за допомогою здійснення висловлювання, семантика якого передає інший інтенціональний зміст.

Й. Мейбауер, підкреслює, що мовні одиниці в прямих мовленнєвих актах (експліцитних) виражають дослівну семантику, а непрямі – недослівний зміст, який не збігається за іллокутивним типом із комунікативною інтенцією мовця [12, с. 112], а може виражатися для втілення ще одного іллокутивного типу.

Ф.С. Бацевич зазначив, що одне висловлювання водночас стає виразником двох комунікативних намірів, утілених мовцем у процесі комунікації. Один із них прямо впливає зі сказаного, натомість інший, який мовець має на думці, не завжди збігається з тим, що вимовляється, і співрозмовник має його домислити. Тобто висловлювання, зберігаючи свій прямий комунікативний задум, виражений експліцитно, стає виразником іншого, заздалегідь сформованого мовцем, імпліцитного. [11, с. 7].

Отже відомо, що комунікативна функція мови виявляється у два способи: експліцитно (прямо) та імпліцитно (опосередковано). Аналізуючи експліцитні (прямі, буквальні) засоби реалізації мовленнєвих актів згоди / незгоди, ми виявили, що вони виходять з буквального змісту речення. Їх

ілокутивна формула безпосередньо співвідноситься з локуцією висловлювання, тобто з пропозиційним змістом висловлювання. Прикладом вираження експліцитної (прямої) реалізації згоди в міжособистісному спілкуванні, тобто діалогічному мовленні є: *She gave a self-deprecating shrug. 'I agree with you about it being courteous to dress up, Dr. Hughes, but I ran out of time to change'.* [13, с. 97] Прикладом вираження експліцитного (прямого) засобу реалізації незгоди у комунікативному акті є: *'No, I disagree. I don't think it would be the right thing to do'.* [8, с. 156] / *'I really object to being charged for parking'.* [4, с. 67].

Реалізація мовленнєвого акту згоди / незгоди, в яких інтенція мовця відрізняється від значення його висловлювання ми називаємо імпліцитним (непрямим, небуквальним). Інакше кажучи, це такі мовленнєві акти, в яких під час інтендування адресантом і виведення адресатом мовленнєвого смислу переосмислюється один або кілька його компонентів" [4, с. 60]. Подані нижче приклади демонструють застосування імпліцитної згоди: *'Shall we go in, Webster?' Dr. Webster smiled grimly. 'Do I have a choice?'* [13, с. 28]. Прикладом вираження імпліцитної незгоди може бути: *'I'd say you're at least seventy-five per cent Welsh, Mr. Trent'. 'That's rubbish,' said the other man crossly.* [11, с. 91].

Згода / незгода виражаються різними лексемами, що відносяться до різних частин мови. Згоду / незгоду можна виразити іменниками. Основним іменником, який виражає згоду є іменник *agreement*. Наприклад: *'Sounds as though you're not in agreement with our findings', Sarah said smiling, obviously trying to lighten the situation. 'Absolutely not', another of the men said* [19, с. 61].

Згоду можна виразити і такими іменниками, які входять у синонімічний ряд слова *agreement* (згода), і володіють різними відтінками значень. Це такі іменники, як *concurrence, agreeing, assent, consent, compliance, concord, harmony, union, unison*. Найбільший збіг у значеннях іменників, тобто у словах, які виражають згоду як дозвіл на що-небудь чи як позитивну реакцію, виявлено в іменниках *concurrence* (згода, погодженість), *agreeing* (згода, погодження), *assent* (схвалення, згода при офіційному звертанні), *consent* (дозвіл, згода), та *compliance* (згода, податливість правилам і законам). Зазначимо, що здебільшого вищеподані іменники простежуються в авторському тексті, а не в діалогічному мовленні. Наприклад: *Jules expressed his concurrence with the suggestion* [17]. / *The director has given her assent to the proposals* [18].

Також можна натрапити на іменники іншого плану, що виражають згоду. В наведеному випадку їх застосовано в діалогічному мовленні. Наприклад: *'Have you been talking to her?' Willis avoided the question. 'Merely doing my research. It helps me to understand a patient if I know what was happening in the months before his trauma.' 'I'll take that as a yes'* [21, с. 53].

Синонімічний ряд іменника *disagreement* (незгода) складається з таких слів: *argument, altercation, clash, conflict, debate, difference, discord, dissent, misunderstanding*. Іменниками, які є найближчі за значенням до іменника

disagreement (незгода), а також що позначають незгоду як негативну відповідь на що-небудь або непогодження з чимось, є *discord* (незгода, розбіжність), *dissent* (розбіжність у поглядах, незгода). Іменники *argument*, *altercation*, *conflict*, *misunderstanding*, *difference*, *clash*, окрім самого поняття незгоди, несуть у собі вираження суперечки, сутички чи сварки з різним емоційним забарвленням (зокрема, *altercation* – коротка, але гучна сварка). Наприклад: *I broke the vase during an argument with my husband* [17].

Трапляються й інші іменники, що виражають незгоду, які активно вживають у діалогічному мовленні. Наприклад: *'Have you any objections if I talk to himself?* [21, с. 85].

Згоду / незгоду можна виражати прикметниками та прислівниками. Згоду можна виразити такими прислівниками. Наприклад: *'Can I see your customs declaration card?' 'Sure', Wendy said nervously shifting the valise from one hand to the other* [15, с. 272]. / *'Let's not talk about it' Selden said. 'Absolutely', Paula agreed* [16, с. 320].

Прикметниками, які використовують у діалогічному мовленні, є, наприклад: *'That's right', she said, inclining her head* [16, с. 182]. / *'Yeah, right', Magwich said with a sarcastic grin, handing her the glass* [16, с. 535].

Також, мовленнєвий акт згоди / незгоди можна виразити лексемами, які відносяться до дієслів.

Згоду можна виразити різними дієсловами. Наприклад, такими: *to agree, to concur, to accede, to acquiesce, to admit, to allow, to assent, to comply, to concede, to consent, to grant, to permit*. Такі дієслова як, *to acquiesce, to admit, to concede, to grant, to comply*, несуть значення згоди, проте виражають неохоче ставлення до чогось, або навіть певну незгоду зі сказаним. Наприклад, *to admit* – неохоче погоджуватись з тим, що щось є правдивим і правильним або з тим, що хто-небудь є правий. Наприклад: *'It was a stupid thing to do , I admit'* [18].

Також згоду можна виразити й іншими дієсловами. Наприклад: *'Will you ask him to talk to me?' 'I'll ask but it doesn't mean he'll say yes'* [21, с. 233]. / *She gave me an intriguing look. 'Sounds as if you're restless as everyone else.' 'I suppose', I said. 'Why do you ask?'* [19, с. 13].

Незгоду можна виразити такими дієсловами: *to differ (in opinion), to argue, to bicker, to clash, to contend, to contest, to debate, to dispute, to dissent, fall out, to object, to oppose, to quarrel, to wrangle*. Усі ці дієслова належать до синонімічного ряду дієслова *to disagree* (не погоджуватись), яке є одним з основних і найуживаніших дієслів, що вживають для передачі значення незгоди. Чимало з цих дієслів виражають незгоду як непогодження з думкою, негативну реакцію чи відповідь на слова адресанта. Наприклад, *to disagree* та *to differ (in opinion)* – не погоджуватись, мати різні думки; *to contest* – заявляти у формальній формі про те, що ви не сприймаєте чогось або не погоджуєтесь з

цим; *to object* – відчувати або говорити, що ви виступаєте проти або не схвалюєте чогось. Наприклад: *'I really object to being charged for parking'* [18].

Дієслова, які виражають згоду / незгоду у поєднанні з заперечною часткою *not* чи з іншими дієсловами негативного значення, змінюють свою семантичну ознаку і перетворюють позитивне ставлення у негативне, і навпаки. Прикладом незгоди є: *'I'm sure Lorraine wouldn't agree'* [16, с. 256]. Прикладом згоди є: *'Well', Selden said unable to disagree with the assessment* [16, с. 238].

Окрім частин мови, мовленнєвий акт згоди / незгоди можна передавати за допомогою усталених виразів.

Автор Свиридова Т. М. визначає прагматичні ідіоми як «одиниці неоднорідного компонентного складу, неоднорідної структурної організації і ступеня усталеності, специфіка яких обумовлена їх спеціалізацією на вираженні комунікативного наміру, інтенції мовця, різного роду особистих смислів, пов'язаних з мовцем, тобто основних, домінуючих і додаткових, другорядних, допоміжних прагматичних значень» [14, с. 4]. Згоду можна виражати прагматичними ідіомами. Наприклад: *'I think I'll go in and make sure they have room for us', Wil said. 'Why don't you spend some time looking around? You're going to like this place.'* *'No kidding!'* *I said* [19, с. 54].

Прикладами незгоди є: *'You're not dying on me, are you, Charles?' 'No.' 'I don't think so'* [21, с. 281]. / *'Except if Acland did strike Walter, it's possible the blood splatters might have replicated the fight last.'* *'And pigs might fly, Nick,' said Jones with sudden weariness* [21, с. 199].

Згоду або незгоду можна висловити також за допомогою конструкції повтору. Повтор іноді використовують у заперечній формі з метою надання висловленню значення незгоди. Наприклад: *'Strange, isn't it?' 'I don't think it is strange.'* *Diana reached out again and briefly touched her arm* [22, с. 76]. / *'Are we going to a party?' George took her arm and hustled her out of the car. 'We're not going to a party,' he said, raising his eyebrows in glee* [16, с. 271].

Достатньо часто замість самого повтору згоду передають лише короткою відповіддю адресанта. Наприклад: *'Does the name ring a bell with you?' 'No.' 'Nor with me. Let's run through what we've got'* [22, с. 39].

Згоду / незгоду можна також реалізувати за допомогою риторичного запитання, яке виражає непогодження мовця з діями або вчинками адресата, а також передає додаткову інформацію про його ставлення до них. Наприклад: *'So do you think he'll call?' Emmy asked with what appeared to be genuine concern. A little annoyed that her friend had even considered the idea that he wouldn't call, no less verbalized it, she snapped, 'of course he'll call. Why wouldn't he?'* [20, с. 112].

Також можна виразити стверджувальними і заперечними синтаксичними конструкціями, які впливають на структуру і зміст висловлювання. Наприклад: *'Beautiful sunset', I said, then noticed Wil had disappeared into his tent and Reneau was pulling his sleeping bag from its case. 'Yes, it is', Reneau said distractedly*

without looking [19, с. 92]. / *'Yup'*. Marcia nodded, taking a piece of gum out of the top drawer of her desk [15, с. 98].

Зазначимо, що негативна відповідь не завжди означає незгоду слухача з мовцем. Наприклад: *'...He pushed me against the wall and bugged me. I bet that little fact hasn't come out in your cosy conversations with him.'* *'No,' Willis agreed matter-of-factly, 'but I guessed something of the sort from your email. You said he was violent towards you'* [21, с. 97].

Отже, згода / незгода може виражатися лексемами, що відносяться до різних частин мов: іменники, прикметники, дієслова, а також різними граматичними структурами, усталеними виразами та синтаксичними конструкціями. Можна зробити висновок, що засоби вираження згоди простежуються у сучасній англійській та американській літературі частіше ніж засоби вираження незгоди. Зазначимо, що кількість синтаксичних засобів, які позначають згоду та незгоду, переважає. Частіше використовують усталені вирази та дієслова для позначення згоди / незгоди. Виявлено, що прислівники та прикметники використовують найрідше.

До перспективи дослідження відносимо комплексний аналіз мовленнєвого акту згоди / незгоди на матеріалі художнього дискурсу, що цілком відповідає антропцентричній спрямованості сучасної лінгвістики.

Список використаних джерел

1. Азнабаева Л. А. Принципы речевого поведения адресата в конвенциональном общении / Л. А. Азнабаева. – Уфа: изд. Башкирск. ун-та., 1998. – 182 с.
2. Апресян Ю. Д. Перформативы в грамматике и словаре / Ю. Д. Апресян // Известия Академии наук. Серия литературы и языка. – 1986. – Т. 45, № 3. – С. 208-223
3. Арутюнова Н. Д. К проблеме функциональных типов лексического значения / Н. Д. Арутюнова // Аспекты семантических исследований. – М.: Наука. 1980. – С. 156-249.
4. Безугла Л. Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі / Л. Р. Безугла. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. – 332 с.
5. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист. – М.: Прогресс, 1974. – 447 с.
6. Булыгина Т. В., Шмелев А. Д. Оценочные речевые акты извне и изнутри / Т. В. Булыгина, А. Д. Шмелев // Логический анализ языка. Язык речевых действий. – М.: Наука, 1994. – С. 49-59.
7. Винокур Т. Г. Говорящий и слушающий: Варианты речевого поведения / Т. Г. Винокур. – М.: Наука, 1993. – 185 с.

8. Гак В. Г. Речевые рефлексы с речевыми словами / В. Г. Гак // Логический анализ языка. Язык речевых действий. – М., 1994 – С. 6-10.
9. Дэвидсон Д. Об идее концептуальной схемы / Д. Дэвидсон // Аналитическая философия: Избранные тексты. – М.: изд. МГУ, 1993. – С. 144-159.
10. Кобозева И. М., Лауфер Н. И. Интерпретирующие речевые акты / И. М. Кобозева, Н. И. Лауфер // Логический анализ языка. Язык речевых действий. – М.: Наука, 1994. – С. 63-71.
11. Нейленко Л. Л. Семантико-прагматические свойства высказываний со значением согласия (на материале английского диалога): автореф. дис. канд. на соискание ученой степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 “Германские языки” / Л. Л. Нейленко – Пятигорск, 2004. – 16 с.
12. Остин Дж. Значение слова / Дж. Остин // Аналитическая философия: Избранные тексты. – М.: изд. МГУ, 1993. – С. 105-121.
13. Петров В. В., Переверзев В. Н. Прагматика: формальная репрезентация или логическая модель? / В. В. Петров, В. Н. Переверзев // Логический анализ языка. Проблемы интенциональных и прагматических контекстов. – М.: Наука, 1989. – С. 227-241.
14. Свиридова Т. М. Согласие-несогласие как фрагмент языковой картины мира // Предложение. Текст. Речевое функционирование языковых единиц: Межвузовский сборник научных трудов. – Елец: ЕГУ им. И. А. Бунина, 2002. – 214 с.
15. Bushnell C. Lipstick Jungle. – London, 2006. – 432 p.
16. Bushnell C. Trading up. – London, 2003. – 548 p.
17. Longman Dictionary of Contemporary English. Edinburgh, 2003. – 1949.
18. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. Oxford University Press, 2000. – 1422.
19. Redfield J. The Celestine Prophecy. – Great Britain, 1994. – 282 p.
20. Walters M. Disordered Minds. – London, 2004. – 594 p.
21. Walters M. The Chameleon's Shadow. – London, 2008. – 527 p.
22. Walters M. The Ice House. – London, 1993. – 430 p.

Неліпович Г.О.

Рівненський державний гуманітарний університет

ФУНКЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ НА ПОЗНАЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ЛЮДИНИ У ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ

Анотація. Статтю присвячено проблемі функцій фразеологічних одиниць на позначення інтелектуальних характеристик людини у